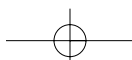
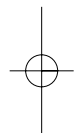
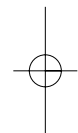

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Νικόλαος Μπεζαντάκος , Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών Αμφιλόχιος Παπαθωμάς , Επίκουρος Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών Ευαγγελία Λουτριανάκη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης Βασίλειος Χαραλαμπίδης , Φιλολόγος
ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Αλέξανδρος Κεσίσογλου , Αναπληρωτής Καθηγητής του Παν/μίου Ιωαννίνων Μαρίνα Δεδούλη , Σχολική Σύμβουλος Γεωργία Κατσαγάνη - Γιαννακοπούλου , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Δημήτριος Καλανδράνης , Σκιτσογράφος Σπυρίδων Καράμπαλης , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Σωτήριος Γκλαβάς , Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Σεβαστιανή Μακρή , Ζωγράφος
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Πράξη με τίτλο:

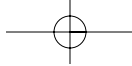
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Νικόλαος Μπεζαντάκος Αμφιλόχιος Παπαθωμάς
Ευαγγελία Λουτριανάκη Βασίλειος Χαραλαμπάκος

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

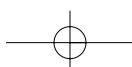

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν

ΠΡΟΛΟΓΟΣ7
ΕΝΟΤΗΤΑ 18
Το ταξίδι των λέξεων στον χρόνο...	
Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα	
Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου	
Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής – Από τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους στη Νέα Ελληνική	
ΕΝΟΤΗΤΑ 214
Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα (Πλάτων, <i>Πρωταγόρας</i> 325c-326c, ελεύθερη διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες;	
Γ. Φθόγγοι και γράμματα	
ΕΝΟΤΗΤΑ 320
Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων (Ξενοφών, <i>Άπομνημονεύματα</i> 2.7.6, ελεύθερη διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β. Ετυμολογικά: Η ετυμολογία των λέξεων – Παραγωγή και Σύνθεση	
Γ. Γραμματική: 1. Τόνοι και πνεύματα 2. Μέρη του λόγου 3. Τα παρεπόμενα των πτωτικών 4. Τα παρεπόμενα του ρήματος	
ΕΝΟΤΗΤΑ 428
Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας (Λουκιανός, <i>Άληθής Ιστορία</i> 2.3-4, διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ή φωνή</i>	
Β2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (α' μέρος): – υποκοριστικά – περιεκτικά – τοπικά	
Γ. Γραμματική: 1. Το άρθρο 2. Β' κλίση ουσιαστικών 3. Προσωπικές αντωνυμίες	
ΕΝΟΤΗΤΑ 536
Ο πλούτος της αττικής γης (Ξενοφών, <i>Πόροι</i> 1.1-5, διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ή γη</i>	
Β2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (β' μέρος): παρώνυμα – εθνικά – πατρωνυμικά – γονωνυμικά	
Γ. Γραμματική: 1. Οριστική ενεστώτα ρ. <i>είμι</i> 2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα ε.φ. βαρύτονων ρημάτων 3. Οριστική μέλλοντα ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 644
Η ομορφιά δεν είναι το παν (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>πίνω</i>	
Β2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (α' μέρος): ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, πάθος, κατάσταση, το αποτέλεσμα ενέργειας	
Γ. Γραμματική: Α' κλίση ουσιαστικών	
ΕΝΟΤΗΤΑ 752
Η λύση του γόρδιου δεσμού (Άρριανός, <i>Άλεξάνδρου Άνάβασις</i> 2.3.1-8, διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: <i>ζεγνύω</i> (και <i>ζεύνυμι</i>)	
Β2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (β' μέρος): ουσιαστικά που δηλώνουν όργανο ή μέσο, τόπο	

Γ. Γραμματική: **1.** Η αύξηση **2.** Οριστική παρατατικού ρ. *εἰμί* **3.** Οριστική παρατατικού και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων **4.** Οριστική αορίστου ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 860

Ένα μοιραίο λάθος (Λουκιανός, *Νεκρικοί Διάλογοι* 17, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἐλεύθερος*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα

Γ. Γραμματική: **1.** Δευτερόκλιτα επίθετα **2.** Η δεικτική αντωνυμία *οὗτος, αὕτη, τοῦτο*

ΕΝΟΤΗΤΑ 968

Ανυπέρβλητα πρότυπα (Ίσοκράτης, *Εὐαγόρας* 1-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ὁ πατήρ*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (α' μέρος): παραγωγή ρημάτων από ονόματα

Γ. Γραμματική: **1.** Ο αναδιπλασιασμός **2.** Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελείου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων **3.** Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελείου ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 1076

Ο Σωκράτης για τη φιλία (Ξενοφών, *Ἀπομνημονεύματα* 2.4.1-7, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *κτάομαι, κτῶμαι*

B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις

Γ. Γραμματική: Επαναληπτικές ασκήσεις

ΕΝΟΤΗΤΑ 1182

Η αγάπη του Αλεξάνδρου για τον Βουκεφάλα (Ἄρριανός, *Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις* 5.19.4-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ἡ πόλις*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων (β' μέρος): παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα

Γ. Σύνταξη: Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: υποκείμενο και κατηγορημα

ΕΝΟΤΗΤΑ 1290

Αθήνα και Ατλαντίδα (Πλάτων, *Τίμαιος* 25a-d, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *κρατέω, κρατῶ*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό, ύλη ή (σπάνια) χρώμα, τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη

Γ1. Γραμματική: Γ' κλίση ουσιαστικών: α. καταληκτικά διπλόθεμα φωνηεντόληκτα σε *-ις* (γεν. *-εως*) β. καταληκτικά μονόθεμα φωνηεντόληκτα σε *-εὺς* (γεν. *-έως*) – ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα οδοντικόληκτα σε *-α* (γεν. *-ατος*)

Γ2. Σύνταξη: Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους: απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες

ΕΝΟΤΗΤΑ 1398

Δάμων και Φιντίας (Διόδωρος Σικελιώτης, *Βιβλιοθήκη* 10.4.3-6, διασκευή)

A. Κείμενο

B1. Λεξιλογικός Πίνακας: *ὁ τύραννος*

B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (β' μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν πλησμονή, χρόνο ή μέτρο

Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και μετοχές ε.φ. βαρύτονων ρημάτων

Γ2. Σύνταξη: 1. Το απαρέμφατο 2. Η μετοχή	
ΕΝΟΤΗΤΑ 14	106
Ένα άδικο παράπονο (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἄρχω	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (α' μέρος): κυρίως ρηματικά επίθετα με καταλήξεις -τέος, -τος	
Γ. Γραμματική: 1. Γ' κλίση ουσιαστικών: α. ακατάληκτα διπλόθεμα οδοντικόληκτα σε -ων (γεν. -οντος) β. καταληκτικά μονόθεμα οδοντικόληκτα σε -ας (γεν. -αντος) 2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα μ.φ. βαρύτονων ρημάτων 3. Οριστική μέλλοντα ρ. εἶμι	
ΕΝΟΤΗΤΑ 15	114
Η μεταμόρφωση του Λευκίππου (Ἄντωνίνος Λιβεράλις, <i>Μεταμορφώσεων Συναγωγή 17</i> , διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: φύω	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από ρήματα (β' μέρος)	
Γ. Γραμματική: Οριστική παρατατικού και αορίστου μ.φ. βαρύτονων ρημάτων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 16	120
Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου (<i>Αἰλιανός, Ποικίλη Ἱστορία 6.12</i> , διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἡ θάλαττα / θάλασσα	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα	
Γ. Γραμματική: Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μ.φ. βαρύτονων ρημάτων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 17	126
Ένα διδακτικό παράδειγμα από τη φύση (Μέγας Βασίλειος, <i>Ὀμιλία εἰς τὴν Ἑξαήμερον 7.3</i>)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἡ σάρξ	
B2. Ετυμολογικά: Παραγωγή επιρρημάτων: τοπικά, τροπικά, ποσοτικά, χρονικά	
Γ1. Γραμματική: Απαρέμφατα και μετοχές μ.φ. βαρύτονων ρημάτων	
Γ2. Σύνταξη: 1. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου: ταυτοπροσωπία – ετεροπροσωπία 2. Το υποκείμενο της μετοχής: συνημμένη – απόλυτη	
ΕΝΟΤΗΤΑ 18	134
Η ειλικρίνεια ανταμείβεται (Μύθος του Αισώπου, διασκευή)	
A. Κείμενο	
B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἡ δίκη	
B2. Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	
Γ. Γραμματική – Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις	
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	141
I. Παράλληλα κείμενα	142
II. Το λεξιλόγιο των κειμένων	160
III. Αρχικοί χρόνοι ρημάτων	169
IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων (Γραμματική – Σύνταξη – Ετυμολογία)	170

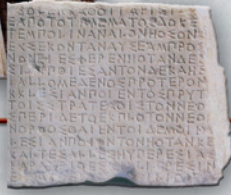

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό γράφτηκε με σκοπό να προσφέρει στους μαθητές τη δυνατότητα να γνωρίσουν μια μορφή της ελληνικής γλώσσας, αυτήν που ονομάζουμε «Αρχαία Ελληνικά». Είναι αλήθεια ότι τα «Αρχαία Ελληνικά» έγιναν γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο και πολλοί ασχολήθηκαν μαζί τους, επειδή είναι η γλώσσα στην οποία γράφτηκαν έργα που θεμελίωσαν τον πνευματικό πολιτισμό της ανθρωπότητας. Αυτή η γνωριμία, αν γίνει σωστά, νομίζουμε ότι θα είναι χρήσιμη για πολλούς λόγους, μερικοί από τους οποίους αξίζει να αναφερθούν. Κάθε γλώσσα υπακούει σε κανόνες, έχει συγκεκριμένη δομή, βάσει της οποίας συγκροτείται ο λόγος, δικό της κλιτικό σύστημα, στοιχεία, δηλαδή, που και μόνο η μάθησή τους αποτελεί σπουδαίο διανοητικό γύμνασμα. Πολύ περισσότερο που τα «Αρχαία Ελληνικά» είναι μια πολύ πειθαρχημένη γλώσσα που δίνει όμως ταυτόχρονα μεγάλη ελευθερία να την χρησιμοποιεί κανείς με το δικό του προσωπικό ύφος. Νομίζουμε, λοιπόν, ότι η κατανόηση της δομής ενός κειμένου οξύνει την σκέψη του μαθητή όσο και η κατανόηση μιας αλγεβρικής εξίσωσης. Εξάλλου τα Αρχαία Ελληνικά είναι ο όχι και τόσο μακρυνός πρόγονος της γλώσσας που μιλάμε και γράφουμε σήμερα. Μετρώντας τον χρόνο με κάπως ιδιόμορφο τρόπο μπορούμε να πούμε ότι π.χ. από τον Αισχύλο και τον Θουκυδίδη μας χωρίζουν «μόνο» εβδομήντα, το πολύ ογδόντα παππούδες. Είναι, λοιπόν, δυνατόν να αντιληφθούν οι μαθητές πολύ εύκολα ότι η γλώσσα που μιλάμε σήμερα είναι ο κατ' ευθείαν απόγονος εκείνης της μορφής της ελληνικής γλώσσας που μιλιόταν εδώ στον ίδιο χώρο πριν από τουλάχιστον 2.500 χρόνια. Με κάποια έκπληξη ίσως θα διαπιστώσουν ότι σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούνται τότε και τώρα οι ίδιες λέξεις με την ίδια ή με διαφορετική σημασία. Αυτή η παρακολούθηση των σημασιών των λέξεων και της χρήσης τους μέσα στο πέρασμα του χρόνου αποτελεί ασφαλώς μια γοητευτική «εξερεύνηση», η οποία θα κάνει τον μαθητή να αντιληφθεί καλύτερα την εξέλιξη της γλώσσας μας και να αποκτήσει καλύτερη γνώση γι' αυτήν.

Προσπαθήσαμε με το παρόν βιβλίο να δείξουμε αυτή την συνέχεια και την συγγένεια με τρόπο απλό και ευχάριστο, γιατί θέλαμε τα ελληνόπουλα να αγαπήσουν τα «Αρχαία Ελληνικά», να πάψουν να τα θεωρούν δύσκολα και ακόμη να πιστέψουν ότι είναι χρήσιμα. Ελπίζουμε ότι σε μεγάλο βαθμό θα πετύχουμε αυτούς τους στόχους μας. Είναι καιρός να πάψουν να θεωρούνται τα «Αρχαία Ελληνικά» μάθημα στην καλύτερη περίπτωση δύσκολο και στην χειρότερη άχρηστο. Είναι οι ρίζες της γλώσσας μας και πρέπει να τα φροντίζουμε γιατί η γλώσσα μας τα έχει ανάγκη, όπως ακριβώς κάθε ζωντανός οργανισμός έχει ανάγκη τις ρίζες του. Ελπίζουμε ότι στο τέλος και της Τρίτης τάξης του Γυμνασίου οι μαθητές θα έχουν αποκτήσει μια αρκετά καλή γνώση της Αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Ίσως έτσι φθάσουν κάποτε να συνεχίσουν την ενασχόλησή τους με την γλώσσα (όχι κατ' ανάγκην επαγγελματικά) και να αποκτήσουν το προνόμιο που θα ήθελαν να έχουν πολλοί άνθρωποι απ' όλον τον κόσμο: να κατανοήσουν κάποιο αρχαίο ελληνικό κείμενο διαβάζοντάς το στο πρωτότυπο.

Η συγγραφική ομάδα

Το ταξίδι των λέξεων

Η Νέα Ελληνική γλώσσα προήλθε από την Αρχαία Ελληνική και είναι αποτέλεσμα συνεχούς εξέλιξης μέσα στους αιώνες. Η συγγένεια της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής είναι σαφής, αρκεί να δούμε πόσες λέξεις, καταλήξεις, σημασίες κ.ά. της αρχαίας γλώσσας επιβιώνουν μέχρι τις μέρες μας ή πόσες φράσεις αρχαίες και αρχαιοπρεπείς λόγιες χρησιμοποιούνται σήμερα στον γραπτό ή προφορικό λόγο της Νέας Ελληνικής. Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

νοῦς ὑγιής ἐν σώματι ὑγιεῖ

εὖ ἀγωνίζεσθαι

πύξ λάξ

κύνειον ἄσμα

δημοσία δαπάνη

τὰ παιδιά παίζει

γνώθι σαυτόν

ἔπεα πτερόεντα

τό δις ἐξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ

Εὕρηκα! Εὕρηκα!

εὖ ζῆν

μολὼν λαβέ!

μή μου ἄπτου!

καινὰ δαιμόνια

στήλη ἄλατος

ἄρον ἄρον

ἀπὸ μηχανῆς θεός

γόρδιος δεσμός

Χρησιμοποιείτε ή ακούτε συχνά ανάλογες φράσεις; Να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

Στο προοίμιο της Ὀδύσσειας απαντούν λέξεις που χρησιμοποιούνται και στη Νέα Ελληνική με την ίδια σημασία: Μοῦσα, πολὺς, ἱερός, ἄνθρωπος, πόντος, ψυχή, ἑταῖρος, νόστος, αὐτός, θεά.

στον χρόνο...

Η Αρχαία Ελληνική (μέσω και της Λατινικής στην περίπτωση των γαλλικών, των ισπανικών, των ιταλικών και των ρουμανικών) προσέφερε λέξεις ή ρίζες λέξεων σε όλες τις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες:

“... Our critical problems such as the numismatics plethora generate some agony and melancholy. This phenomenon is characteristic of our epoch... In parallel, a panethnic unhypercritical economic synergy and harmonization in a democratic climate is basic...”

Απόσπασμα από ομιλία του Ξενοφώντα Ζολότα στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στις 26/9/1957. Ποιος, κατά τη γνώμη σας, ήταν ο σκοπός του ομιλητή;

(αγγλ. / γαλλ.) Europe < Εὐρώπη (= αυτή που έχει εὐρείς ὄπας, μεγάλα μάτια)

(αγγλ.) democracy – monarchy – anarchy – despotism – hegemonism – tyranny

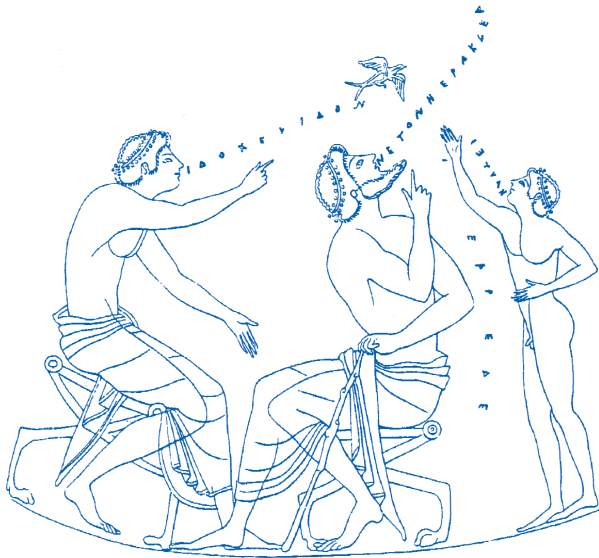
(αγγλ.) harmony < ἁρμονία < ἄρμος (γαλλ.) histoire < ἱστορία < ἵστωρ (= ο γνώστης)

ἀνάλυσις > (αγγλ.) analysis / (γαλλ.) analyse / (ιταλ.) analisi / (γερμ.) Analyse

(αγγλ.) athlete < ἄθλητής < ἄθλοῦμαι < ἄθλον (= βραβείο, έπαθλο)

Αν γνωρίζετε άλλες ξένες λέξεις με ελληνική προέλευση, να τις σημειώσετε στα παρακάτω κενά:

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η ανίχνευση λέξεων που χρησιμοποιούμε στη Νέα Ελληνική και θεωρούνται δάνεια από ξένες, ενώ στην πραγματικότητα είναι ελληνικές λέξεις που... ταξίδεψαν και επέστρεψαν στον τόπο τους. Πρόκειται για **αντιδάνεια**, όπως είναι λ.χ. η λ. «καναπές» < γαλλ. canapé < λατ. conopoeum < ελλ. κωνωπέιον, η λ. «πέναλι» < μεσαιων. λατ. roenalitas < λατ. roenalis < λατ. roena < ελλ. ποινή.

Παράδειγμα διαλόγου σε παράσταση αγγείου, ο οποίος στη ν.ε. αποδίδεται ως εξής: «Ένα χελιδόνι!», «Μα τον Ηρακλή, ήρθε η άνοιξη!» (παράσταση σε αττικό αγγείο, 6ος αι. π.Χ., Αγία Πετρούπολη).

Οι Έλληνες και η ελληνική γλώσσα

Η Αρχαία Ελληνική γλώσσα αποτελεί μέρος της **πολιτιστικής κληρονομιάς** των Ελλήνων.

Η ιστορία της ελληνικής γλώσσας αρχίζει πριν από **40 αιώνες** περίπου. Τα **παλαιότερα μνημεία** της είναι οι πινακίδες της γραμμικής γραφής Β' (περ. 1450-1200 π.Χ.), που ήταν γραμμένες σε συλλαβογραφικό αλφάβητο. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ελληνική αποτελεί μοναδικό παράδειγμα γλώσσας με **αδιάκοπη ιστορική συνέχεια**. Έτσι, μπορούμε να μιλάμε για **ενιαία** ελληνική γλώσσα από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Τα κείμενα που έχουν διασωθεί, σε συνδυασμό με τα αρχαιολογικά ευρήματα, αποτελούν τις **μαρτυρίες του παρελθόντος**. Η επαφή με τα πρωτότυπα κείμενα έχει την ίδια σημασία με το άγγιγμα ενός αγάλματος, καθώς αποκομίζουμε μια **αίσθηση οικειότητας με το παρελθόν μας**.

Η καταγωγή του ελληνικού αλφαβήτου

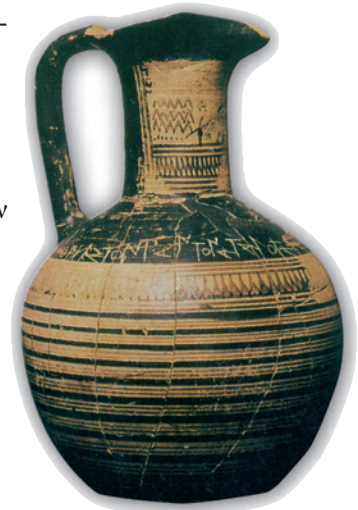
Οι Φοίνικες και οι Έλληνες

Το **φοινικικό αλφάβητο** εισάγεται στην Ελλάδα κατά την περίοδο ακμής των σχέσεων Φοινίκων και Ελλήνων, δηλ. μεταξύ 12ου και 9ου αι. π.Χ. Ήταν ένα **συμφωνογραφικό – συλλαβογραφικό** αλφάβητο, το οποίο περιλάμβανε 21 συλλαβογράμματα, καθένα από τα οποία αντιστοιχούσε και σε κάποιες συλλαβές, π.χ. το τ = τ, τα, τε, το, τι. Τα γράμματα **Ξ, Φ, Χ, Ψ, Ω** έλειπαν, ενώ υπήρχαν επιπλέον το δίγαμμα (Ϝ) και το κόππα (Ϙ).

Παράδειγμα: Η λέξη «μαθητής», εάν υπήρχε, στο φοινικικό σύστημα θα γραφόταν «μ.θ.τ.ς», θα μπορούσε δηλ. κάποιος που δεν καταλαβαίνει καλά τα συμφραζόμενα να διαβάσει «μαθητές» ή «μαθητάς» (αιτ. πληθ.) ή «μαθητός» (= αυτός που μπορεί να μαθευτεί).

Οι Έλληνες έκριναν ότι το αλφάβητο αυτό θα προκαλούσε δυσκολίες. Το προσαρμοσαν, λοιπόν, στις δικές τους φωνητικές ανάγκες και το συμπλήρωσαν μετατρέποντάς το σε **φωνολογικό**. Δηλαδή, κάθε γράμμα αντιστοιχούσε πλέον σε έναν φθόγγο, φωνήεν ή σύμφωνο, οπότε επιτυγχανόταν ακρίβεια και ευκολία στην εκμάθηση. Το νέο αλφάβητο ονομάστηκε **ελληνικό**.

Τα **πρώτα σωζόμενα γραπτά μνημεία** της ελληνικής γλώσσας στο ελληνικό αλφάβητο είναι η επιγραφή του ποτηριού του Νέστορος (πιθ. 740-720 π.Χ.) και της οινοχόης του Διτύλου (735-725 π.Χ.).

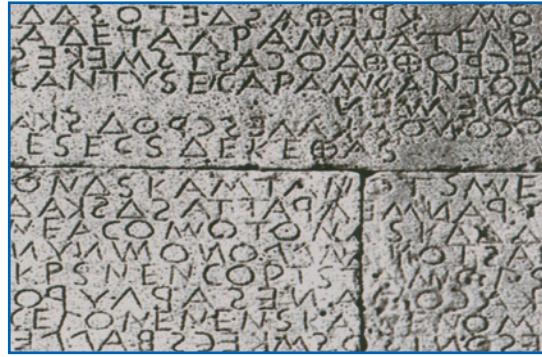
Οινοχή διακοσμημένη με γεωμετρικά θέματα που βρέθηκε το 1871 στο Δίτυλο του Κεραμεικού στην Αθήνα. Χρονολογείται στο τρίτο τέταρτο του 8ου αι. π.Χ. και αποτελεί το αρχαιότερο έως τώρα γνωστό δείγμα αλφαβητικής γραφής στον ελληνικό κόσμο. Δόθηκε ως έπαθλο ορχηστικού αγώνα (δηλ. αγώνα χορού), όπως μαρτυρεί η επιγραφή που φέρει: «Όποιος τώρα απ' όλους τους χορευτές χορεύει πιο ανάλαφρα, αυτός ας το πάρει» (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

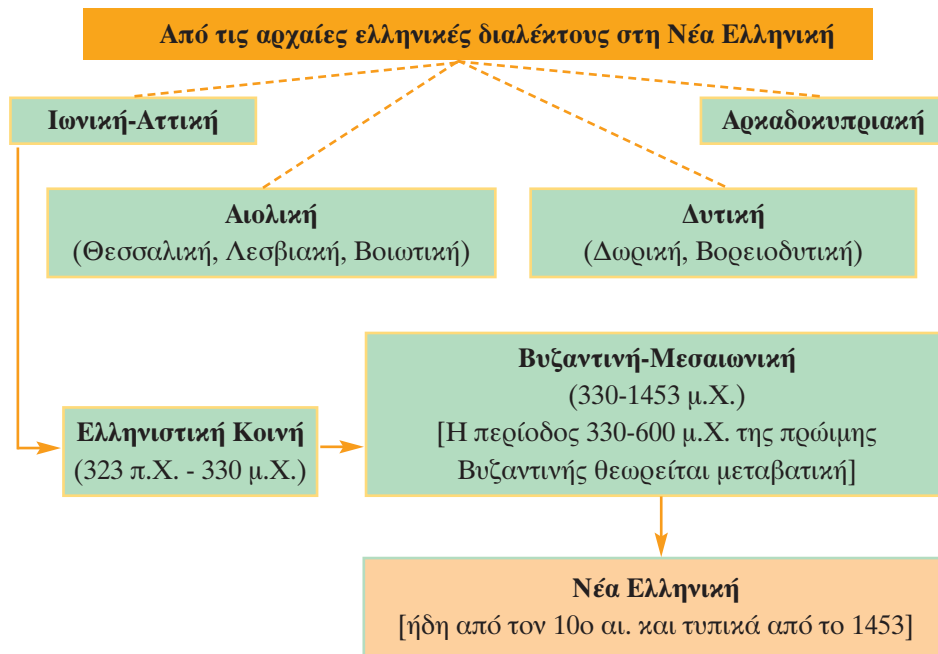
Οι διάλεκτοι της Αρχαίας Ελληνικής

Η Αρχαία Ελληνική παρουσιάζει ποικιλία διαλέκτων. Από τον 4ο αι. π.Χ. άρχισε να επικρατεί η **Αττική**, που διαμορφώθηκε στην **Αθήνα**, έφτασε σε υψηλό βαθμό καλλιέργειας με τα κείμενα του 5ου και του 4ου αι. π.Χ. και τελικά κυριάρχησε.

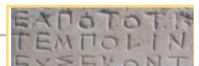
Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις κύριες διαλέκτους της Αρχαίας Ελληνικής και τους κύριους σταθμούς στην πορεία της ελληνικής γλώσσας μέχρι σήμερα. Είναι αυτονόητο ότι ο διαχωρισμός είναι συμβατικός, αφού η γλωσσική εξέλιξη γίνεται **βαθμιαία** και όχι με απότομες αλλαγές.

Ο Νόμος της Γόρτυνας, ισχυρής πόλης της Κρήτης, είναι γραμμένος σε δωρική διάλεκτο. Το απόσπασμα περιέχει διατάξεις σχετικές με το διαζύγιο (450 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι εντυπωσιακή η επιβίωση στοιχείων της α.ε. σε **νεοελληνικά ιδιώματα** και **διαλέκτους** σε επίπεδο λεξιλογίου, σημασιών και σύνταξης, π.χ. (Μάνη) κλαίουσι, λέουσι, (Τσακωνική) μάτη (< δωρικό *μάτηρ* = η μητέρα), (Ποντιακή) τ' εμόν (το δικό μου), τα παιδιά, (Κρητική) χογλιός (< α.ε. *κοχλίας*), αμπάθω (< α.ε. *άπωθῶ*) (Κυπριακή) έδοξέν μου (< α.ε. *έδοξέ μοι* = μου φάνηκε), ορτσούμαι (< α.ε. *όρχοῦμαι* = χορεύω).

«Γιατί να μάθω Αρχαία Ελληνικά;»

Μια απάντηση στο παραπάνω ερώτημα δίνει ένας διαπρεπής ξένος φιλόλογος:

«Από όλες τις δημιουργίες του αρχαίου ελληνικού πνεύματος η πιο θαυμαστή είναι χωρίς αμφιβολία η γλώσσα. Ο άπειρος πλούτος της λεξιλογικής παραδόσεως, η σχεδόν απεριόριστη δυνατότητα συνθέσεως, η σημασιολογική ακρίβεια των πολυάριθμων συνωνύμων, η απλότητα του κλιτικού συστήματος των ονομάτων και ο πλούτος του κλιτικού συστήματος των ρημάτων, το εναλλασσόμενο παιχνίδι των μορμών και των προθέσεων, η διαφάνεια της λογικής και συντακτικής δομής, το εύηχον και η μουσικότητα, τέλος, δημιούργησαν το πιο τέλει οργανο που ο άνθρωπος έφτιαξε, για να εκφράσει τις σκέψεις του. Και όπως η γλώσσα δημιουργήθηκε από την ανάγκη να εκφρασθεί η ανθρώπινη σκέψη, έτσι και η ίδια με τη σειρά της συνέβαλε να δημιουργηθούν απ' αυτή τη σκέψη οι λογοτεχνικές μορφές με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους: σκέπτεται κανείς τα Ελληνικά της ποίησης, σ' όλη την ποικιλία της. Και κατόπιν τα Ελληνικά της φιλοσοφίας και της ιστορίας, της ρητορικής, της αφήγησης και του μυθιστορήματος, της γραμματικής και της φιλολογίας, της ιατρικής και των μαθηματικών, της αστρονομίας και της φυσικής, της ζωολογίας και της βοτανικής, της γεωγραφίας και της εθνογραφίας, της θεολογίας. Πλευρές της σκέψεως, τις οποίες, μαζί με άλλες ακόμη, η Ελλάδα αποκάλυψε στην ανθρωπότητα σε μορφές που έμειναν βασικές. Γι' αυτό η εκφραστική δύναμη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας παρέμεινε ενεργή και ζωντανή σε όλες τις γλώσσες του πολιτισμού (τεχνικοί όροι του λεξιλογίου σε όλες τις σύγχρονες γλώσσες)».

Raffaele Cantarella, *La letteratura greca classica*, Firenze 1967, σ. 25
(μτφρ. των συγγραφέων)

Στο κεντρικό κτήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών εικονίζονται οι επιστήμες προσωποποιημένες.

Ασκήσεις – Δραστηριότητες

1. Να αναπτύξετε σύντομους διαλόγους στη ν.ε. στους οποίους θα χρησιμοποιήσετε τις φράσεις της σελ. 8 ή άλλες ανάλογες.
2. Να βρείτε στο λεξικό (ή να σκεφτείτε) τις ελληνικές λέξεις που αποδίδουν τους παρακάτω ξενικούς όρους: γκλάμουρ, φαστφούντ, σκόντο, μπάσος, ανφάς, σκάροτος.
3. Με τη βοήθεια λεξικού να βρείτε την ελληνική ρίζα των παρακάτω ξενικών λέξεων: τουρνουά, τζίρος, φαντεζί, παρλάρω, πιάτσα, σκιτσάρω.
4. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να αναζητήσετε σε έναν τηλεφωνικό κατάλογο εταιρείες ή προϊόντα με αρχαία ελληνικά ονόματα ή θέματα (π.χ. «Ταχυμεταφορές Ο ΕΡΜΗΣ»). Αφού τα κατηγοριοποιήσετε (π.χ. ονόματα θεών, ηρώων, ιστορικών προσώπων), να τα παρουσιάσετε σε ένα κολάζ που θα συνθέσετε. Τα συμπεράσματά σας μπορούν να αποτελέσουν υλικό για ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας ή σε άλλο μαθητικό έντυπο.
5. Αναζητήστε στο προίμιο της *Ίλιάδας* λέξεις που χρησιμοποιούνται στη ν.ε. αυτούσιες (ή ελαφρά τροποποιημένες) ως προς τη μορφή και τη σημασία.

6. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συγκεντρώσετε αγγειογραφίες που αναπαριστούν σκηνές της καθημερινής ζωής στην αρχαία Ελλάδα. Στη συνέχεια να βρείτε φωτογραφίες με ανάλογες σκηνές της σύγχρονης ζωής και να δημιουργήσετε ένα μεγάλο κολάζ που θα το παρουσιάσετε στην τάξη σας καλώντας τους συμμαθητές σας να διατυπώσουν τις σκέψεις τους, καθώς το περιεργάζονται.

Παιδιά διασκεδάζουν με ένα πρόχειρο αμαξάκι (αγγείο του 5ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Έφηβοι παίζουν παιχνίδι που θυμίζει το σύγχρονο χόκεϋ (επιτύμβιο μνημείο του 6ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Θέμα για συζήτηση

Η αρχαία Ελλάδα τροφοδοτεί με ποικίλες ιδέες, όρους και εικόνες την παγκόσμια εμπορική βιομηχανία (ονόματα αρωμάτων, αυτοκινήτων, θέματα κινηματογραφικών ταινιών κτλ.). Πού πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό; Να συζητήσετε στην τάξη διάφορα παραδείγματα.

Ἀναγκαιότατον μάθημα τὸ ἀπομαθεῖν τὰ κακά

Στοβαῖος, Ἀνθολόγιον 2.31.34

Το πιο απαραίτητο μάθημα είναι να λησμονεί κανείς τα κακά που έμαθε.

Στην εξωτερική όψη της κύλικας του Δούριδος (περ. 480 π.Χ.) απεικονίζονται σκηνές από την καθημερινή ζωή του σχολείου της εποχής. Στο κέντρο ο δάσκαλος κρατά ανοιχτό παπύρινο κύλινδρο, όπου διακρίνεται η αρχή ποιήματος, ενώ ο μαθητής στέκεται όρθιος. Αριστερά ένας άλλος δάσκαλος κάθεται σε δίφρο και παραδίδει μάθημα λύρας στον επίσης καθισμένο μαθητή. Στην άκρη δεξιά παρακολουθεί τη σκηνή ο παιδαγωγός (Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα

Α. Κείμενο

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα αποτέλεσε πρότυπο για πολλές αρχαίες ελληνικές πόλεις. Ιδεώδες της ήταν να γίνουν οι νέοι «καλοὶ κἀγαθοί». Αυτό επιτυγχάνονταν με την άσκηση του σώματός τους, ώστε αυτό να αποκτήσει ευρωστία και ομορφιά, και της ψυχής τους, ώστε να γίνουν ενάρετοι.

Ἐν Ἀθήναις τοὺς παῖδας μετ' ἐπιμελείας διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσι. Πρῶτον μὲν καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ ἐπιμελοῦνται ὅπως βέλτιστος γενήσεται ὁ παῖς, διδάσκοντες ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον καὶ τόδε μὲν καλόν, τόδε δὲ αἰσχρόν ἐστι. Εἶτα δέ, ἐπειδὴν οἱ παῖδες εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν, οἱ γονεῖς εἰς διδασκάλων πέμπουσιν, ἔνθα οἱ μὲν γραμματισταὶ ἐπιμελοῦνται ὅπως γράμματα μάθωσιν καὶ τὰ γεγραμμένα ἐννοῶσι, οἱ δὲ κιθαρισταὶ τῷ κιθαρίζειν ἡμερωτέρους αὐτοὺς ποιεῖν πειρῶνται καὶ τὰς τῶν παιδῶν ψυχὰς πρὸς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν οἰκειοῦσι. Ἔτι οἱ παῖδες ἐν γυμνασίοις καὶ παλαίστραις φοιτῶσιν, ἔνθα οἱ παιδοτρίβηαι βελτίω τὰ σώματα αὐτῶν ποιοῦσι, ἵνα μὴ ἀναγκάζονται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν τῶν σωμάτων πονηρίαν.

Η κορασίδα πηγαίνει στο σχολείο... (460-450 π.Χ., Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης)

Πλάτων, Πρωταγόρας 325c-326c (ελεύθερη διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

μετ' ἐπιμελείας νουθετοῦσι (ρ. νουθετέω, νουθετῶ) ἢ τροφός	με φροντίδα, επιμελημένα νουθετούν, συμβουλεύουν ἢ παραμάνα, ἡ δούλη που μεριμνούσε για την ανα- τροφή του νηπίου
ἐπιμελοῦνται (ρ. ἐπιμελέομαι, ἐπιμελοῦμαι) ὅπως βέλτιστος γενήσεται (ρ. γίγνομαι) τὸ μὲν... τὸ δέ... τόδε μὲν... τόδε δέ ἐστί (ρ. εἰμί) ὁ καλός, ἢ καλή, τὸ καλόν	φροντίζουν (πβ. ν.ε.: επιμέλεια, επιμελητής) πώς θα γίνει πολύ καλό το ένα... το άλλο... αυτό... το άλλο είναι
ὁ αἰσχρός, ἢ αἰσχρά, τὸ αἰσχρόν ἐπειδὴν δ' εἰς ἡλικίαν ἔλθωσιν εἰς διδασκάλων (ενν. οἴκους) πέμπουσιν (ρ. πέμπω) ἔνθα	ὄμορφος, ωραίος, καλός (στην α.ε. το επίθετο ανα- φέρεται στο κάλλος, στην ομορφιά, ενώ σήμερα έχει περισσότερο ηθικό περιεχόμενο) ἀσχημος, επαίσχυντος, αἰσχρός, ἀπρεπής ὅταν φτάσουν στην κατάλληλη ηλικία στα σπίτια των δασκάλων, στα σχολεία στέλνουν (πβ. ν.ε.: πομπός, πομπή) όπου
ὁ γραμματιστής ὅπως... μάθωσιν (αόρ. ρ. μανθάνω) καὶ ἐννοῶσι ὁ κιθαριστής	ὁ δάσκαλος της γραφῆς και της ἀνάγνωσης να μάθουν και να καταλαβαίνουν ὁ δάσκαλος της μουσικῆς που μάθαινε στα παιδιά να παίζουν λύρα (ἢ αυλό), να τραγουδούν και να χορεύουν
τῶν καθαρίζειν (ρ. καθαρίζω) ποιεῖν (ρ. ποιέω, ποιῶ) πειρῶνται (ρ. πειράομαι, πειρῶμαι) οἰκειοῦσι (ρ. οἰκειόω, οἰκειῶ) ἔτι	με το να παίζουν λύρα (ἢ αυλό) προσπαθοῦν να κάνουν εξοικειώνουν ἀκόμα, επιπλέον
ἐν γυμνασίοις (ουσ. τὸ γυμνάσιον) καὶ παλαιίστραις (ουσ. ἢ παλαιίστρα) φοιτῶσιν (ρ. φοιτάω, φοιτῶ)	στα γυμναστήρια (στις σχολές της γυμναστικῆς) και στις παλαιίστρες (στις σχολές της πάλης) συχνά- ζουν / περνούν τον καιρὸ τους (πβ. ν.ε.: φοιτητής)
ὁ παιδοτροιβής ἔνθα βελτίω τὰ σώματα ποιοῦσι ἵνα (τελικός σύνδ.) ἀποδειλιᾶν (απαρ. ενεστ. ρ. ἀποδειλιάω, ἀποδειλιῶ) διὰ τὴν τοῦ σώματος πονηρίαν	ὁ δάσκαλος της γυμναστικῆς όπου κάνουν καλύτερα, πιο δυνατά τα σώματα (τους) για να να δειλιάζουν ἐξαιτίας της κακῆς σωματικῆς κατά- στασης

Ερμηνευτικά σχόλια

Στην Αθήνα της κλασικῆς εποχῆς ἡ **εκπαίδευση και ἡ διαπαιδαγώγηση των νέων** ἐνδιέφεραν οπωσδήποτε τὴν ἐπίσημη Πολιτεία, ἀλλὰ δεν αποτελοῦσαν δικὸ της μέ-
λημα, ὅπως αποτελοῦν σήμερα. Ἡ ἐκπαίδευση των παιδιῶν αποτελοῦσε μέριμνα κυρίως των γονέων. Τα κορί-
τσια δεν αποκτούσαν ἰδιαίτερες γνώσεις πέρα ἀπὸ αυτές που θα τους ἐπέτρεπαν να διαχειρίζονται σωστά τις
υποθέσεις του σπιτιοῦ τους, ὅταν θα αποκτούσαν οἰκογένεια.

Τρεις κατηγορίες δασκάλων αναλάμβαναν τη στοιχειώδη μόρφωση των αγοριών στην Αθήνα: ο γραμματιστής, ο κιθαριστής και ο παιδοτρίβης. Αυτοί δίδασκαν στα παιδιά γραφή, μουσική και γυμναστική αντίστοιχα, δίνοντας έμφαση όχι μόνο στη σωματική ευεξία και τη μουσική καλλιέργεια, αλλά και στην ψυχική, πνευματική και ηθική διαπαιδαγώγηση.

Νέοι γυμνάζονται υπό την επίβλεψη ενός παιδοτρίβη (από ανάγλυφη βάση κούρου, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Ερωτήσεις

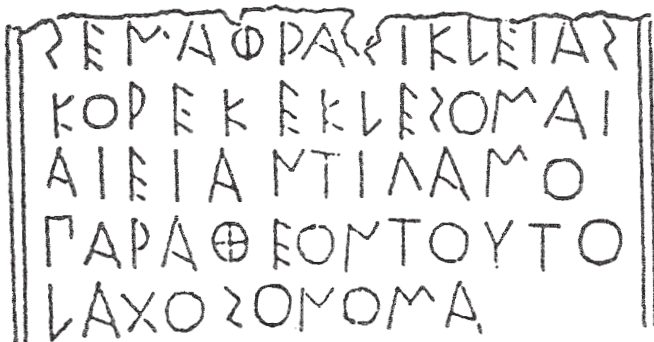
1. Ποιοι είχαν την ευθύνη για τα πρώτα στάδια της αγωγής των παιδιών στην αρχαία Αθήνα;
2. Σε ποια σχολεία φοιτούσαν οι μικροί Αθηναίοι, από ποιες ειδικότητες δασκάλων εκπαιδεύονταν και τι μάθαιναν από τον καθένα;

Σε αυτό το πινακίδιο-«τετράδιο» των πρώτων μεταχριστιανικών αιώνων ο γραμματοδιδάσκαλος έχει γράψει δύο γνωμικά, για να τα αντιγράψει ο μαθητής: «Σοφού παρ' άνδρός προσδέχον συμβουλίαν» και «Μη πάσιν ειρή τοίς φίλοις πιστεύεται (αντί του ορθού «πιστεύετε»!)» (Βρετανικό Μουσείο).

Β. Πώς έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες;

Παρατηρήστε την επιγραφή που ακολουθεί και τη μεταγραφή της:

ΣΕΜΑ ΦΡΑΣΙΚΛΕΙΑΣ
 ΚΟΡΕ ΚΕΚΛΕΣΟΜΑΙ
 ΑΙΕΙ ΑΝΤΙ ΓΑΜΟ
 ΠΑΡΑ ΘΕΟΝ ΤΟΥΤΟ
 ΛΑΧΟΣ ΟΝΟΜΑ
 Σήμα Φρασικλείας·
 κόρη κεκλήσομαι
 αεί, αντί γάμον
 παρὰ θεῶν τοῦτο
 λαχοῦσ' ὄνομα.

Ποια συμπεράσματα βγάξετε για τη λεγόμενη «μεγαλογράμματη» ή «κεφαλαιογράμματη» γραφή;
 Η μικρογράμματη γραφή (η οποία συνδέεται με τη συστηματική χρήση τόνων, πνευμάτων και κενών μεταξύ των λέξεων) εισάγεται τον 9ο αι. μ.Χ.
 Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποίησαν τρεις κυρίως τρόπους γραφής: α) από δεξιά προς τα αριστερά, β) βου-στροφηδόν (βλ. επιγραφή παρακάτω), και γ) από αριστερά προς τα δεξιά (όπως και σήμερα).

ΜΙΚΑΝΔΡΘΜΑΜΕΘΕΚΕΜΘΚΘΟΓΟΙΠΟΧΕΑΙΡΘΙΡΘΡΘΔΞΙΜΘ
 ΘΤΞΜΛΙΣΓΞΔΙΟΞΓΜΞΜΞΘΗΘΒΙΛΑΟΧΟΞΠΞΟΙΞΔΥΟΤΘΚΙΔ
 ΦΘΒΠΙΟΔΥΛΟΧΟΞΗ

Επιγραφή των μέσων του 7ου αι. π.Χ. από τη Δήλο (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας) χαραγμένη βου-
 στροφηδόν (δηλ. από τα αριστερά προς τα δεξιά στην πρώτη σειρά, από τα δεξιά προς τα αριστερά στη δεύ-
 τερη κ.ο.κ.) στον αριστερό μηρό αγάλματος της Άρτεμης:

*Νικάνδρη μ' ανέθηκεν έκηβόλω ίοχεαίρη κόρη, Δεινοδίκεω του Ναξίου, έξοχος άλέων, Δεινομένους δέ κασι-
 γνήτη, Φράξου δ' άλοχος νύν (μτφρ.: Η Νικάνδρα με αφιέρωσε στη θεά που χτυπά από μακριά και χαιρείται
 με τα βέλη, η κόρη του Δεινοδίκου από τη Νάξο, η πιο σπουδαία ανάμεσα στις άλλες, αδερφή του Δεινομέ-
 νους και τώρα σύζυγος του Φράξου.).*

Το παραπάνω επίγραμμα σε αττικό αλφάβητο είναι χαραγμένο στη βάση ενός επιτύμβιου κούρου (περ. 530 π.Χ.)
 που βρέθηκε στην Ανάβυσσο της Αττικής (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας):

*Στήθη και οϊκτιρον Κροϊσον παρὰ σήμα θανόντος, όν ποτ' ένι προμάχοις ώλεσε θυός Άρης (μτφρ.: Στάσου
 και θρήνησε δίπλα στον τάφο του νεκρού Κροϊσου. Ο ορμητικός Άρης τον θανάτωσε, ενώ πολεμούσε στην
 πρώτη γραμμή).*

Ο Αρχίλοχος υπήρξε μεγάλος λυρικός ποιητής που έζησε τον 7ο αι. π.Χ. Το 1960 βρέθηκε ο τάφος του στην
 Πάρο και το παραπάνω επιτύμβιο κιονόκρανο, στο οποίο υπάρχει η επιγραφή «Αρχίλοχος Πάριος Τελεσικλέος
 ένθάδε κείται το (= του) Δόκιμος μνημείον ό Νεοκρέωντος τόδ' έθηκεν». (Αρχαιολογικό Μουσείο Πάρου)

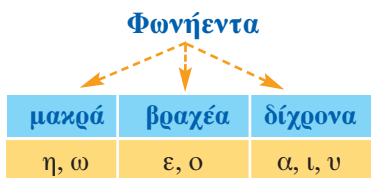

«Όστρακα» (θραύσματα αγγείων) με ονόματα πολιτικών της Αθήνας που προτάθηκαν από τον αθηναϊκό δήμο, για να πάρουν τον δρόμο της εξορίας (Μουσείο Αγοράς Αθήνας). Ο οστρακισμός αποτελούσε από τον 6ο αι. π.Χ. θεσμό της αθηναϊκής δημοκρατίας που απέβλεπε στην προστασία του πολιτεύματος από πολίτες που συγκέντρωναν επικίνδυνα μεγάλη δύναμη. Μία φορά τον χρόνο οι Αθηναίοι πολίτες αποφάσιζαν για τη σκοπιμότητα διεξαγωγής της διαδικασίας. Εάν η απόφαση ήταν καταφατική, σε μυστική ψηφοφορία που λάμβανε χώρα στην Εκκλησία του Δήμου χάραζε ο καθένας σε ένα θραύσμα αγγείου το όνομα του πολιτικού άντρα που θεωρούσε τον πλέον επικίνδυνο. Στη συνέχεια ο πολιτικός του οποίου το όνομα είχε χαραχτεί στα περισσότερα όστρακα απομακρυνόταν για δέκα χρόνια από την πόλη.

Γ. Φθόγγοι και γράμματα

Οι **φθόγγοι** της α.ε. παριστάνονται με **24 γράμματα**, που είναι τα ίδια με αυτά της ν.ε.* Οι φθόγγοι της α.ε. διαιρούνται σε **φωνήεντα** και σε **σύμφωνα**.

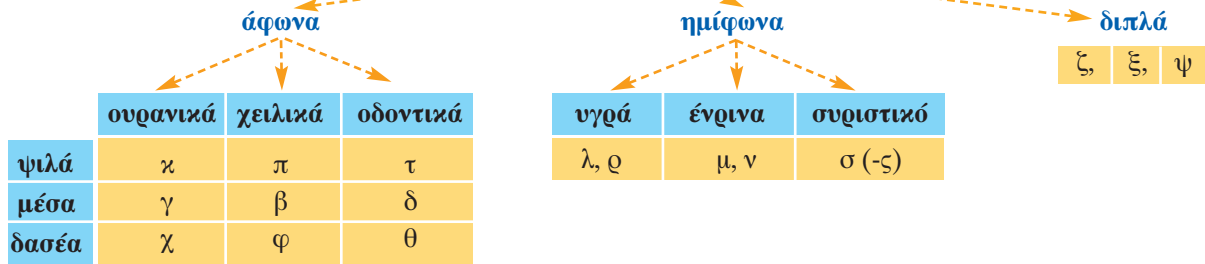
- Τα **φωνήεντα** διαιρούνται σε **βραχύχρονα**, **μακρόχρονα** και **δίχρονα**, με βάση τη διάρκεια της προφοράς τους.
- Τα **βραχύχρονα** ή **βραχεία** (σύμβολο βραχύτητας: [˘]) προφέρονταν όπως και σήμερα, σε σύντομο (βραχύ) χρόνο: ἔλεος = [eleos].
- Τα **μακρόχρονα** ή **μακρά** (σύμβολο μακρότητας: ^ˉ) προφέρονταν περίπου σε διπλάσιο (μακρότερο) χρόνο. Το «η» ακουγόταν ως δύο «ε» (εε) και το «ω» ως δύο «ο» (οο): ἠώς (η χαραυγή) = [eeos].
- Τα **δίχρονα** ήταν σε κάποιες λέξεις βραχεία και σε κάποιες μακρά.

* Αρχικά το ελληνικό αλφάβητο περιλάμβανε και το γράμμα **βαυ** ή **δίγαμμα** (Ϝ), που προφερόταν σαν «β» ή σαν μισό «ου», όπως όταν προφέρουμε τη λέξη «Ουάσιγκτον». Επίσης, στην παλαιότερη α.ε. υπήρχε και ο φθόγγος **γιουτ** (που δε μας σώθηκε το σύμβολό του και ο οποίος παριστάνεται με το λατ. j), που ακουγόταν όπως ο φθόγγος «ι» στη λέξη «παιδιά».

Σύμφωνα

Διαίρεση συμφώνων

- Τα σύμφωνα προφέρονταν σε γενικές γραμμές όπως και σήμερα. Ιδιαίτερη προφορά είχαν, π.χ., το «β», που προφερόταν «μπ», το «δ», που προφερόταν «ντ» (βάδην = [bádeen]), και το «γ», που προφερόταν «γκ».

Δίφθογγοι

- Οι δίφθογγοι αποτελούνταν από δύο φωνήεντα που προφέρονταν γρήγορα μαζί σε μία συλλαβή. Στη ν.ε. όσες έχουν επιβιώσει χαρακτηρίζονται «δίψηφα» και προφέρονται σαν ένα φωνήεν.
- Διακρίνονται σε οκτώ **κύριες** και τρεις **καταχρηστικές**.
- Οι **κύριες** σχηματίζονται από συνδυασμούς άλλων φωνηέντων με τα φωνήεντα **ι** και **υ**:

$$\left. \begin{matrix} \alpha \\ \epsilon \\ \omicron \end{matrix} \right\} + \iota, \upsilon \rightarrow \begin{cases} \alpha\iota, \epsilon\iota, \omicron\iota & \eta + \upsilon \rightarrow \eta\upsilon \\ \alpha\upsilon, \epsilon\upsilon, \omicron\upsilon & \upsilon + \iota \rightarrow \upsilon\iota \end{cases}$$

- Οι **καταχρηστικές** σχηματίζονται από τον συνδυασμό των **α, η, ω** με ένα **ι** που «υπο-γράφεται» (γράφεται από κάτω) και ονομάζεται **υπογεγραμμένη**:

α, η, ω

- Είναι **μακρόχρονες** εκτός κάποιων εξαιρέσεων.

Άσκηση

Να σημειώσετε επάνω από τις συλλαβές των παρακάτω λέξεων το σημείο $\bar{\ } \checkmark$ για τις μακρόχρονες και το σημείο \checkmark για τις βραχύχρονες: ζω-ή, ἥ-βη (= η νεότητα), ἥ-δέ-ως (= με ευχαρίστηση), κοι-νός, κρό-τος, νω-θρός, νό-μος, οἰ-ω-νός (= μαντικό πτηνό ή σημείο), μή-τηρ, παῖ-δες, γο-νεῖς, πρῶ-τον.

Βακτηρία γάρ ἐστι παιδεία βίου

Μένανδρος, Γνώμαι Μονόστιχοι

Η παιδεία είναι στήριγμα στη ζωή.

